

Teoria Profesora Tadeusza Tomaszewskiego po latach

Wprowadzenie

Ida Kurcz*

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa

PROFESSOR TADEUSZ TOMASZEWSKI'S THEORY REVISITED MANY YEARS AFTER ITS INTRODUCTION

The article presents Professor Tadeusz Tomaszewski's contribution to the development of Polish psychology, with regard to both theory and practice. Professor Tomaszewski was the author of the Theory of Action, which he developed at an early stage of his academic roots: the Lviv-Warsaw School. He was effective at introducing this original theory to his students. This is proved by numerous papers written about the theory as well as books describing the Professor's brilliance in lecturing on it and teaching students. The Professor is less known for his other achievements related to the organization of psychology in Poland. The article points out that it was thanks to him (and Professor Maria Żebrowska) that a course ending in a master's degree in psychology was introduced in 1950.

Key words: Professor Tadeusz Tomaszewski, Theory of Action, the Lviv-Warsaw School, contribution to the development of Polish psychology

Profesor Tadeusz Tomaszewski (1910–2000) wielkim psychologiem był. Użyłam tego Gombrowiczowskiego szyku, żeby tę wielkość szczególnie podkreślić. Przejawiała się ona zarówno w teorii, jak i w praktyce.

W teorii: to dla nas – uczniów Profesora – oczywiste. Był twórcą Teorii Czynności. A wywiódł ją ze swych naukowych korzeni, czyli ze Szkoły Lwowsko-Warszawskiej. Potrafił nam ją przekazać, Świadczą o tym zbiory tekstów, które na temat tej teorii powstały, a też książki o mistrzostwie Profesora w jej wykładaniu i w kształceniu swoich uczniów.

Owe książki są dziełem jednej Autorki – prof. Zofii Ratajczak: *Zachwyty i logika czynu. Portret intelektualny Tadeusza Tomaszewskiego* (2006) oraz *Jak być mistrzem. Profesora Tomaszewskiego pedagogiczne credo* (2008).

Zaś wspomniane zbiory tekstów powstawały jeszcze za życia Profesora. I tak w roku 1975 ukazały się *Studia nad teorią czynności ludzkich* pod redakcją Idy Kurcz i Janusza Reykowskiego z okazji 65 rocznicy urodzin Profesora, a w roku 1995 z okazji 85 urodzin naszego Mistrza ukazał się 5 tom *Kolokwium Psychologicznych zatytułowany W kręgu teorii czynności* pod redakcją naukową Wiesława Łukaszewskiego. I wreszcie już po śmierci Profesora powstał zbiór *Psychologia czynności*.

Nowe perspektywy (2002) pod redakcją Idy Kurcz i Danuty Kądziaławy.

Niniejszy zbiór prezentuje wybrane pojęcia z teorii czynności, którymi jego uczniowie aktualnie się zajmują. Stanowi zapis ze spotkania zatytułowanego „Podstawowe pojęcia Teorii Czynności dzisiaj”, które odbyło się w Warszawie w październiku 2013 roku pod egidą Komitetu Psychologii PAN, SWPS i UW. Zorganizowane zostało z okazji 50-lecia wydania *Wstępu do psychologii*, w którym nasz Mistrz wyłożył swoje idee i miało pokazać, iż są one dla nas wciąż żywe i ważne.

Zbiór otwiera artykuł Zofii Ratajczak, w którym analizuje ona ostatnią wersję teorii czynności, jaką Profesor Tomaszewski rozważał pod koniec swego życia. Z kolei Janusz Reykowski zastanawia się nad wpływem teorii czynności na współczesne ujmowanie problematyki motywacji zewnętrznej i wewnętrznej. Barbara Bokus i Mikołaj Hernik przedstawiają badania nad rozwojem u dzieci pojęcia zamiaru, inspirowane pewnymi koncepcjami wynikającymi z teorii Tomaszewskiego, a Wiesław Łukaszewski przyjmując także punkt widzenia tejże teorii, krytykuje współczesne koncepcje sytuacji trudnych. Ostatni artykuł niniejszego zbioru, autorstwa Marii Materskiej, rozważa krytycznie pięćdziesięcioletnie losy omawianej teorii w Polsce i za granicą.

Sądzę, iż obok stworzenia teorii czynności ogromną zasługą Profesora jest wypromowanie wielu uczniów, którzy potrafili ową teorię zastosować w różnych dziedzinach psychologii. Już w latach 60-tych zaczęły pącz-

* Korespondencję dotyczącą artykułu można kierować na adres: Ida Kurcz, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, ul. Chodakowska 19/31, 00-815 Warszawa. email: ikurcz@swps.edu.pl

kować jak grzyby po deszczu z kierowanej przez Niego Katedry Psychologii Ogólnej kolejne katedry i zakłady: psychologii osobowości, psychologii społecznej, neuropsychologii, psychologii różnic indywidualnych, psychologii poznawczej, psycholingwistyki itd. To tyle o teorii.

Natomiast zasługi Profesora w praktyce, czyli w organizacji psychologii w Polsce, nie są chyba dla nas tak oczywiste. A przecież my wszyscy zostaliśmy magistrami psychologii dzięki Niemu (oraz Profesor Marii Żebrowskiej). Muszę tu przywołać kilka faktów historycznych.

Jest rok 1949. Profesor Tomaszewski obejmuje kierownictwo Katedry Psychologii Ogólnej na Uniwersytecie Warszawskim po zmarłym w roku 1948 Profesorze Władysławie Witwickim. Na tymże Uniwersytecie funkcjonuje jeszcze jedna katedra psychologiczna – Katedra Psychologii Rozwojowej i Wychowawczej kierowana przez Profesora Stefana Bałeya i Profesor Marię Żebrowską.

I w tymże roku 1949 – będącym apogeum polskiej rewolucji kulturalnej: socrealizm w kulturze, wojna z ideologią burżuazyjną w nauce – zamknięty został nabór na studia psychologiczne w Polsce (także na inne „ideologiczne” kierunki studiów, jak socjologia, filozofia, a nawet pedagogika). Mówię o tych sprawach z autopsji, gdyż byłam jedną z kandydatek na psychologię w owym roku (podobnie jak Janusz Reykowski). Zostaliśmy studentami Studium Nauk Społecznych.

W owym czasie na Uniwersytecie Warszawskim pracowało wielu sławnych jeszcze z okresu przedwojennego profesorów filozofii, socjologii czy pedagogiki, ale tylko nasi profesorowie Tomaszewski i Żebrowska zabrali się od razu do roboty i przygotowali zmieniony program studiów psychologicznych trwających 5 lat (a nie 4 jak dotychczas) i zakończonych magisterium z psychologii (a nie z filozofii jak dotychczas). Te zmiany sprowadzały się

głównie do wprowadzenia przedmiotów przyrodniczych (fizjologii wyższych czynności nerwowych, pawłowizmu, psychiatrii, a początkowo nawet fizyki).

I już w roku 1950 ogłoszono na Uniwersytecie Warszawskim nabór na I rok studiów psychologii, a nam kandydatom z ub. roku, którzy zaliczyli I rok owego Studium Nauk Społecznych, zaproponowano studia na II roku psychologii pod warunkiem uzupełnienia przedmiotów przewidzianych na rok I. I tak dzięki szybkim decyzjom naszych profesorów należymy z Januszem Reykowskim do pierwszego rocznika polskich magistrów psychologii.

W następnych latach wedle tego programu zaczęto otwierać studia psychologiczne na innych uniwersytetach w Polsce, jak też pojawiły się pięcioletnie studia magisterskie z socjologii, pedagogiki czy filozofii. Ale początek tego wszystkiego narodził się w głowach naszych Profesorów. I o tej wielkiej zasłudze Profesora Tomaszewskiego dla obecnego statusu polskiej psychologii i praktyki psychologicznej powinniśmy zawsze pamiętać.

LITERATURA

- Kurcz, I., Kądzielawa, D. (red.). (2002). *Psychologia czynności. Nowe perspektywy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kurcz, I., Reykowski, J. (red.). (1975). *Studia nad teorią czynności ludzkich*. Warszawa: PWN.
- Łukaszewski, W. (red.). (1995). W kręgu teorii czynności. *Seria Kolokwia Psychologiczne, tom 5*. Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Ratajczak, Z. (2006). *Zachwyty i logika czynu. Portret intelektualny Tadeusza Tomaszewskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Ratajczak, Z. (2008). *Jak być mistrzem. Profesora Tomaszewskiego pedagogiczne credo*. Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Tomaszewski, T. (1963). *Wstęp do psychologii*. Warszawa: PWN.